

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ה' **משה שניצר**
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

האשה
החשובה הודפת
צדקה וחסד
מרת **רודה שניצר**
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

י"ו ע"ב ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

מסכת עבודה זרה ל"ז-מ"ב

בס"ד, י"א תשרי תשע"א

גליון מס' 591

השבוע בגליון

- מי אמר שמותר לאכול סרדינים?
- ה"סארדילש" התורכיים
- שתיית קפה בראי ההלכה
- שתיית קפה בבית קפה

- כשהקונסול התחנן שיקחו ממנו חבית עראק
- נעילת המקרר במנעול

- חלב ישראל, חלב עכו"ם - סקירה ממצה
- מתקופת חז"ל עד לשקיות החלב
- אבקת חלב עכו"ם בתקופת המלחמה
- פחד מן הפחד, נחשב פחד?

דף לה/ב וטרית טרופה

מי אמר שמותר לאכול סרדינים?

במשנתנו מבואר, שחכמים אסרו אכילת דגים קטנים המכונים "טרית טרופה", משום שהנכרים שיווקום כשהם מרוסקים ובלולים זה בזה, ומאחר שצורתם מטושטשת, קיים חשש פן התגנבו דגים טמאים לבליל זה. כמו כן, אסרו חז"ל לאכול דג בשם "חילק", מאחר שדגים טמאים הדומים לו משמשים תדיר כבני לויתו, וממילא הם ניצודים עמו וקשה להבדיל בינו לביןם.

ה"סארדילש" התורכיים: בעל "שדי חמד" (מערכת ד' אות ד') מציין, כי במקום מושבו בתורכיה נהגו לאכול "סארדילש", סרדינים, אשר נמכרו בחביות גדולות, ולא חששו שמא הבעיה שאפינה בתקופת חז"ל את דג ה"טרית הטרופה", קיימת גם לגבי סרדינים אלו. אולם, משהגיע לידיו ספרו של בעל "תפארת ישראל", אשר בו הוא מעורר על כך לגבי "סארדעללן" ולגבי דגי ההרינג הנכבשים יחד בחבית, חדל מאכילת הסרדינים.

עם זאת, בעל "לבושי מרדכי" (סי' קמ"ח), מציין בשנת תרע"ב, כי נהגו לאכול שימורי סרדינים גם בעל "לב יהודה" ציין, כי לפני מלחמת העולם הראשונה, בעת הגירת המוני היהודים ליבשת אמריקה, נהגו להקל ולאכול סרדינים, מחמת הקושי הרב בהשגת בשר וחלב כשרים, ומאחר שהאיסור אינו ברור, הקלו בשעת הדחק.

בעל "חלקת יעקב" (שו"ת סי' ל', ל"א) מבאר, כי אכילת סרדינים אינה אסורה עקב האמור במשנתנו, שכן, אין לנו לאסור אלא את הדגים אשר בשמותיהם נקבו חכמים "עיי"ש שהוכיח כן מסוגייתנו]. מלבד זאת, הרי מבואר בסוגייתנו, כי מותר לרכוש את דג ה"חילק" מאומן מומחה, הדואג להפרידו מהדגים שהתלוו אליו, מאחר שהם פוגמים בטעמו, ואף ניתן לסמוך עליו שיעשה כן, מאחר שהאומן חושש לפרנסתו, אם יתפרסם כי הוא מוכר דגים שטעמם פגום. ממילא, גם בתי החרושת המשווקים את שימורי הסרדינים, מקפידים להפרידם משאר המינים שהתערבו בהם, ואין לחשוש לאכלם.

התקלה הכשרותית בבתי חרושת גדולים לסרדינים: אולם, הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א (תשובות והנהגות" ח"ב סי' שפ"ב) כתב, כי מאחר שבתי החרושת מתעסקים בכמויות ענק של דגים, יתכן שהתערב דג טמא אחד או שניים באלפי דגי סרדינים. ומאחר שדג בודד אינו מקלקל את טעמם של אלפי הסרדינים, אין בעלי המפעלים מקפידים על הפרדה מוחלטת של דגים טמאים מן

דבר העורך

אתרוגו של הנצי"ב

"כי הם חיינו" אומרים אנו מידי יום. ואכן כך ראוי הוא לכל לומד תורה, שיחוש שהתורה היא היא ציר חיוני, וכל השאר דברים טפלים ושוליים בלבד הם כלפי התורה הקדושה.

לומדי ה"דף היומי" מטיבים לדעת זאת כאשר הם עושים את כל שלאל ידם כדי שלא להחסיר שיעור או אף חלקו של שיעור, גם בימים אלו.

לקח רב בהנחלת הידיעה כי התורה היא תשתית חיינו, ניתן ללמוד מהמעשה הנפלא שסיפר אחד מגדולי הדור שעבר:

היו אלה ימי קיץ, והתלמידים הספורים שהורשו ללוות את הגאון רבנו חיים סלוביצ'יק, ידעו כי במהלך הנופש עם רבם, ישיכלו, וישמעו ממנו דברים שאותם לא ישכחו לאורך זמן.

ערב אחד ישבו התלמידים עם רבם שהתפלפל עמם בחריפות כשהוא עובר מסוגיה לסוגיה, ושוב התפעלו התלמידים משליטתו המוחלטת של רבם הנערץ בכל מכמני התורה.

משראה זאת הגאון, חיך אל תלמידיו ואמר להם: "הבה ואספר לכם מעשה קצר שממנו תוכלו ללמוד יגיעה בתורה מהי. עשו התלמידים אזניהם כאפרכסת ורבי חיים שב עמם אל הימים בהם היה משמש בישיבת וולאז'ין, עם הגאון רבי נפתלי צבי ברלין, הלא הוא הנצי"ב.

"יודעים אתם" אמר לתלמידיו, "כי רבינו הנצי"ב נוהג היה לחתום את מכתביו במילים אלו: **"העמוס בעבודה נפתלי צבי ברלין"**. ובכן, על ידי המעשה הבא, אסבר את אזניהם שכתבנו "העמוס בעבודה" מהו:

מנהג קדוש החזיק בידו הנצי"ב. בכל שנה עם התקרב חג הסוכות, היה מתאמץ ומוציא ממון רב כדי לרכוש אתרוג מהודר עבורו ועבור כל בני קהילתו שברוכו אף הם עליו.

◀

עילוי נשמת

מרת **לאה נוימן** ע"ה
ב"ר אברהם יהודה ז"ל
נלב"ע י"א בתשרי תשמ"א

תנצב"ה

הנוצחה ע"י המשפחה שיחיו

עילוי נשמת

אמנו מרת **פעסל רעכל וורנר** ע"ה
ב"ר אברהם יעקב ז"ל
נלב"ע י"א בתשרי תשנ"ז

תנצב"ה

הנוצחה ע"י משפחת וורנר שיחיו-אנטוורפן

עילוי נשמת

הר"ר **צבי ארליך** ז"ל
ב"ר אהרן ז"ל
נלב"ע י"ב בתשרי ה'תש"ם

תנצב"ה

הנוצח ע"י בנו ידידינו
הר"ר טוביה ארליך ומשפ' שיחיו - אלקנה

לעילוי נשמת

הר"ר **יוסף וולף** ז"ל ב"ר ברוך מנחם מנדל הי"ד
נלב"ע מוצאי יום הכיפורים תשס"ד **תנצב"ה**
הנוצח ע"י בני המשפחה שיחיו

נר ה'

נשמת אדם

הסרדינים, וממילא, יש להקפיד על רכישת סרדינים בעלי תווית הכשר. בנוסף, ראוי לציין, כי בתעשיית השימורים בימינו רווח השימוש במיני שמנים ובחומרים משמרים מסוגים שונים, ולפיכך, יש להקפיד על רכישת סרדינים בהכשר מוסמך בלבד (ספר "הכשרות" להרב פוקס שליט"א פרק י"א הל' י"ד. ועיי"ש, שגם כאשר מופיע הכיתוב "שמן דגים טבעי", יתכן שהוא מופק מדגים טמאים, וכן יש חומרים המופקים מלבלב החזיר).

דף לח/א כל שאינו נאכל על שולחן מלכים ללפת בו את הפת אין בו משום בישולי עובדי כוכבים

שתיית קפה בראי ההלכה

נידונים הלכתיים רבים צועדים יד ביד עם התפתחות התעשייה, המצאות חדשות, או אף גילויים של מאכלים מזן חדש אשר הצריכו את גילוי דעתם של גדולי הפוסקים לגבי כשרותם ודיניהם. לפני מאות שנים רעה רועה חבשי את צאנו ליד צמחים בלתי מוכרים באזור בשם "קאפה". לתדהמתו, משכסס צאנו מן הצמחים הבחין הרועה, כי בעלי החיים שבעדרו מרקדים ומפזזים... מופתע מן הגילוי המרעיש, נטל הרועה מן הצמח ותוך זמן קצר הוא נפוץ בחבש ובתימן. המוסלמים אימצו את המשקה אל חיקם, כמשקה בעל תכונות מעוררות אשר שימש להם כתחליף ליי, האסור להם על פי "דתם". משקה זה הוא הקפה, אשר כבש בסערה את העולם, ומני אז לא נס ליחו.

שתיית קפה שהוכן על ידי מלצר נכרי: תוך זמן קצר התעוררה השאלה, האם איסור "בישולי עכו"ם" חל על קפה שהוכן על ידי נכרי, אשר המיס במים רותחים את פולי הקפה הקלויים. מכיון שהקפה התפשט לאחר שרבי יוסף קארו זצ"ל סיים את כתיבת ספרו "שולחן ערוך", לא "הספיק" נידון זה להיכלל בספרו, אולם, שנים ספורות אחר כך, דנו בו פוסקים רבים, כלהלן.

שני תנאים ל"בישולי עכו"ם": מבואר בסוגייתנו, כי אין לאכול "בישולי עכו"ם", היינו, תבשיל שבישלו נכרי, אם מתקיימים בו שני התנאים הבאים: **א.** התבשיל אינו נאכל חי, כמות שהוא, כי אם לאחר בישולו. **ב.** התבשיל עולה על שולחן מלכים, המלפתים בו את הפת.

לכאורה, מאחר שגרעיני הקפה אינם ראויים למאכל אדם ללא בישולם, מתקיים בקפה התנאי הראשון. אלא, שלגבי התנאי השני נחלקו הפוסקים. יש הסוברים, כי אכן, רק תבשיל שנאכל עם הפת נאסר. ממילא, אין איסור זה מתייחס לקפה, שהרי אין אוכלים לחם עם קפה (ריטב"א ועיי"מ מאירי רדב"ז שם, "פרי חדש" יו"ד סי' קי"ד ס"ק ו', "באר עשק" סי' ק"ה). אולם, יש הסוברים, כי תנאי זה של חז"ל לא בא כי אם להחמיר. כלומר, לא זו בלבד שאם אוכלים אותו או שותים אותו לבדו, אסור הוא, אלא אף אם אוכלים אותו עם לחם בלבד, גם אז אסור הוא. ממילא, הקפה שבושל על ידי נכרי אסור משום "בישולי עכו"ם" (רשב"א ב"תורת הבית" בית ג' שער ג', עיי" שו"ת "פנים מאירות" ח"ב סי' ס"ב).

הקפה בטל במים: מכל מקום, יש מן הפוסקים ("חכמת אדם" כלל ס"ו סעי' י"ד, "ערוך השולחן" סי' קי"ג סעי' כ"ב, "באר עשק" שם ועוד), שהתירו שתיית קפה שבושל על ידי נכרי, זאת, על פי דברי בעלי התוספות (לעיל לא/ב) המתירים שתיית שכר של נכרים, משום שכמות התבואה המצוייה בו, אשר ממנה מיוצר השכר, בטלה לגבי המים, שלגביהם אין איסור "בישולי עכו"ם", שהרי אין הם זקוקים לבישול כדי לשתותם. לפיכך, מותר לשתות קפה שבושל על ידי נכרי, שהרי רובו המוחלט של המשקה מורכב ממים, והקפה אינו אלא מיעוט, הבטל במים. בעל "ערוך השולחן" מוסיף ומבאר, כי לא זו בלבד שהתבואה והקפה בטלים במים, אלא שאף הם פושטים צורה ולובשים צורה חדשה. שכן, מתחילה היו הם מין מאכל, ועתה הפכו למשקה בעלמא, לפיכך, הם בטלים במים באופן מוחלט [ועיי" ב"פתחי תשובה" יו"ד סי' קי"ד ס"ק א' שחלק על כך בשם "פנים מאירות"]. מכל מקום, הורו רבים מן הפוסקים, שירא שמים יחמיר על עצמו (עיי" ב"בן איש חי" פ' חוקת אות ט"ז ועוד, וע"ע שו"ת "שבט הלוי" ח"ב סי' מ"ד).

שתיית קפה בבית קפה: נידון נפרד התפתח בספרי הפוסקים בעקבות גילוי הקפה, והוא, שתייתו ב"בתי קפה" של נכרים. שהנה, חכמינו אסרו שתיית שכר במקומות מכירתו, כדי שלא יתערב עם סגולה בין העמים (לעיל לא/ב, "שולחן ערוך" שם). לאחר שהקפה הפך למשקה הנפוץ מן השכר, דנו הפוסקים אם מותר לשתותו בבתי קפה של נכרים. אף שרבים מן הפוסקים הורו כי אין להכליל את שתיית הקפה בתקנת חכמים זו, אין הרדב"ז (שם) מתיר את שתייתו "במסיבה של גויים", "לפי שמשך מזה כמה תקלות, וישראל קדושים הם ואין ראוי שיהיו עמהם במסיבותם". אף המהריק"ש (יו"ד קי"ד) אסר זאת "משום חתנות", וגם בלאו הכי - "משום מושב ליצים" (ראה "זכור לאברהם" תש"ס-סא עמ' רכ"ב ואילך).

תקנת ועד ארבע ארצות: ב"קונטרס הסמ"ע" אף נאמר, ש"ועד ארבע ארצות" תקן ביריד גרמני"א, כי שום אדם לא יקבע עצמו בבתי משתאות של גויים, והקובע עצמו לשתות שם הוא בכלל הריקים והפוזחים ולא יקרא בשם רב וחבר ולא יהיה לו שום מינוי בקהילה" (ראה עוד "בין ישראל לנכרי" חלק יו"ד סי' י"א סעי' ז'). [לענין קליית פולי הקפה, עיי" דרכי תשובה" סי' קי"ד, ולענין "נס קפה" עיי" שבט הלוי" שם].

דף לט/א חב"ת אסור בחותם אחד

שערויית משלוחי הירקות

בשבו עשבר עסקנו בהרחבה בתקנת חכמים המחייבת לחתום מוצרי מזון המצויים בהישג ידו של נכרי, והוא עלול להחליפם במאכל אסור.

ולא רק מהודר היה האתרוג, אלא במעלה נוספת נשתבח, היה זה אתרוג מארץ ישראל הקדושה.

עם בוקרו של חג, היה הנצי"ב מתעטף באיציטלה דקדושה, לוקח את אתרוגו בדחילו ורחימו לבית הכנסת, ומברך עליו בכוונה מרובה. אחריו בירכו על האתרוג כל בני הקהילה, שלא וויתרו על הזכות לקיים את מצוות ארבעת המינים באתרוגו של הרב שגדל על אדמת ארצנו.

גם רבי חיים מברסק היה נוהג לברך על אתרוגו של הנצי"ב בכל שנה ושנה. שנה אחת, בבוקרו של חג הסוכות, משהגיע תורו של הגר"ח מברסק לברך על האתרוג, התחמק ונמנע מלקיים בו את המצווה. הנצי"ב חש בכך, ומיד פנה אליו בתמיהה מדוע אינו נוהג כבכל שנה ושנה לברך על אתרוגו המהודר שכספים ומאמצים רבים מושקעים בכדי להביאו מארץ ישראל. "חוששני" אמר הגר"ח "שלא אוכל לברך השתא על האתרוג, שהרי השנה שנת שמיטה, ואתרוגך מארץ ישראל הוא, ולבי נוקפני שמה אין האתרוג כשר לברכה מפני השאלות ההלכתיות הקשורות לדיני שביעית". **שמע** הנצי"ב את דבריו ואמר אל ליבו, "יתכן שיש צדק בדבריו ואף אני לא אוכל לברך על האתרוג הזה".

לילה כוכבי חג פרשו את חופתם מעל בתיה הנמוכים של העיירה. בני העיירה כבר ברכו זה מזמן את ברכת "המפיל", ודומה שנפש היה לא הותירה את עפעפיה פתוחות. הכל נמו בסוכותיהם אותן בנו בחצרות הבתים. גם הגר"ח כבר נח מעמל תורתו בשעה כה מאוחרת ואסף את כוחותיו לקראת יום נוסף של לימוד התורה הקדושה.

בשעה ארבע לפנות בוקר, נראה בחור ישיבה יוצא בבהילות מביתו של הנצי"ב ומאיץ את רגליו לעבר סוכתו של הגר"ח מברסק. **דפיקה** הרישית על דלת הסוכה, והגאון רבי חיים מברסק קם ממיטתו לפתוח את הדלת "יתכן" אמר לעצמו "שמה מאן דהוא ישב וחשב, ולפתע התעוררו לו ספיקות על כשרות סוכתו והרי הוא מחפש מקום לינה עדי יאיר הבוקר". "רבי נפתלי צבי בקשני לקרוא לכבוד הרב אל ביתו" אמר הבחור, והגר"ח יצא חיש מהר לעבר ביתו של הנצי"ב.

נועם מלא מונח על כתפיו של הנצי"ב ואין לדעת איזו צרה התגרשה ובהא כעת על עיירה או קהילה באחד מן המקומות, ומן הסתם יש לטכס עצה הכיזד לנהוג בתבונה ובאחריות ולהסיר את רוע הגזירה. או שמא... "הרהוריו של רבי חיים מברסק נקטעו באחת כשראה את ביתו של הנצי"ב מואר באור יקרנות. הצצה חטופה דרך החלון גילתה לו כי רוב ספריו של הגאון רבי נפתלי צבי, אינם מונחים במקומם בארון.

הגר"ח החיש את פעמיו ונכנס אל חדרו של הנצי"ב. משראהו הנצי"ב אורו פניו והוא פנה אל רבי חיים מברסק: "אין ספק, אין ספק, מותר לברך על האתרוג מארץ ישראל ללא ספק". **על** גבי השולחן סיפר הגר"ח לתלמידיו, "היתה ערימת ספרים גבוהה ביותר. כל הלילה לא נח הנצי"ב וחקר, למד ובדק בכל הגמרות, השו"ת"ם והפוסקים, האם אמנם יש לחשוש ולא לברך על האתרוג".

קריאת התפעלות נשמעה מאחד התלמידים שהשכיל להבין את המסר העמוק שביקש הרב להעביר להם. שעליהם ללמוד מהנצי"ב מהו עמל ויגיעה בתורה. שאינם רק יגיעה לשם לימוד, אלא התורה והלימוד הם חיינו וכאשר עולה שאלה הוא ספק כיצד לנהוג ביום המחרת, אין הנצי"ב מסוגל להניח את ראשו על משכבו שהרי עדיין אינו יודע את אשר יעשה.

התלמידים ועו קמעא במקומותיהם, כפי שכל קהל עושה בסיומו של שלב בהרצאה או נאום, ורבי חיים אמר: "אך אם רוצים אתם לדעת מיהו באמת היה הנצי"ב, הסכיתו ושמעו את **סופו של המעשה**.

רבי נפתלי צבי ברלין, היה נתון ראשו ורובו בסברות ובראיות הרבות שמצא לשיטתו שניתן לברך על האתרוג, ומיד החל לפורשן בפני הוא כבר עמד בתוך שטף דיבורו כשבקשתי את סליחתו שימתין לרגע קט, עד שאברך ברכת התורה ואוכל לישב עימו באהלה של תורה.

אני התכוננתי להתחיל לברך ברכות התורה, ולפתע שמעתי אנחה עמוקה בוקעת מליבו של הנצי"ב. כמעט שסברתי כי ברגע זה נתגלתה לו סברה חדשה שלפיה נפרכת כל שיטתו שמותר לברך על האתרוג הזה. אך להוותי התברר לי שאנחתו של רבי נתנלי צבי ברלין כוונה אלי. כשפניו מלאות צער פנה לעברי ואמר: הרי אתם אמורים להיות מגדולי הדור, ואם אברך גדול בתורה כמותכם נמצא בשעה ארבע בבוקר לפני ברכת התורה, מה דמות וצורה תהא לדורו?!

"מרוב צערו", הוסיף רבי חיים וסיפר, "לא יכל הנצי"ב לפרוש בפני את מסכת ראיותיו וכך נפרדנו השכם בבוקר, מבלי שאדע את דברי תורתו, אך עם מוסר השכל ודרך חיים שנחרתו בקרבי לעולם".

עילוי נשמת

הרה"ג ר' **הלל מדליה** ז"ל

ב"ר שמריהו יהודה לייב ז"ל

נלב"ע י' בתשרי תשל"ח

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **יקותיאל יהודה** (גייקובס) ז"ל

ב"ר מנשה הל"ד

נלב"ע ט"ו בתשרי תשס"ו

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **אברהם אביש פירר** ז"ל

ב"ר משה מנחם ז"ל נלב"ע י"ד בתשרי תשס"א

ומרת **עדינה טובה** ע"ה

ב"ר יעקב צבי הכהן ז"ל נלב"ע י"ג באלול תשס"ח

תנצב"ה

הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **טויבע חוה קנופף** ע"ה

ב"ר חנוך העניך ז"ל

נלב"ע י"א בתשרי תשנ"ט

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **ישראל צבי הפסקה** ז"ל

ב"ר רפאל ז"ל נלב"ע י"ד בתשרי תשל"ג

וזוג' מרת **בלה** ע"ה

ב"ר נתן נטע ז"ל נלב"ע כ"ה בתשרי תרפ"ט

תנצב"ה

הונצחו ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **נחמן יזרלביץ** ז"ל

ב"ר אלימלך הלוי ז"ל

נלב"ע י"ב בתשרי תשס"ד

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

כשהקונסול התחנן שיקחו ממנו חבית עראק: מעשה ביהודי שהפקיד חבית עראק בביתו של קונסול נכרי. כעבור מספר ימים, פנה הקונסול לבעל החבית ובקשו לבוא אליו בדחיפות ולקחת את החבית הימנו, מאחר שנערי החצר שלו תאבים ללגום מן הטיפה המרה, "ואם לא יקח אותה במהרה, שימצאנה ריקנית כי הנערים שלו שואלים ממנו יין ואין לו ממה ליתן להם אלא ממנה..."

הקונסול המכובד לא שכח להוסיף, כי הוא טעם בעצמו מן העראק ומצאו ערב לחיכו.

הרב המקומי, אשר אליו פנה היהודי, הריץ את השאלה אל הרדב"ז (שו"ת ח"ד סי' רצ"ט), תוך שהוא מציין בפניו מספר נימוקים להתיר את השימוש בחבית זו, אף על פי ששהתה בבית הנכרי וחותרמה נפתח. ביניהם, שהקונסול הוא אדם עשיר, ואינו עוסק בגניבת חביות עראק, וכן, שהקונסול עצמו הודה, כי אין בביתו עראק נוסף, ולפיכך, אין לחשוש להחלפת חבית זו בחבית אחרת.

רדב"ז השיב לו, כי טרם יתמקד בנימוקיו, עליו לדעת, כי תקנת חכמים שרירה וקיימת בכל מקרה שהנכרי יכול להפיק רווח מהחלפת החבית, ואף אם עשיר הוא כקורח. בנוסף לכך, האיר הרדב"ז את עיני השואל, כי בענייני כשרות יש צורך לפקוח עיניים חדות, או אז יתגלו מכשולים שלא ניתנה עליהם הדעת קודם לכן. הנה, במקרה שלפנינו, לכאורה, אכן, אין בביתו של הנכרי עראק נוסף, ואין חשש להחלפה, אלא שקביעה זו מבוססת על דבריו של הקונסול הנכבד! כלום ניתן לסמוך עליו?.. ואף אם אין עראק נוסף בביתו, הרי הוא עלול להחליף את חבית העראק שהופקדה בידיו בחבית יין לבן הדומה לעראק.

נעילת המקרר במנועול: מאחר שיש לשמור היטב על דבר מאכל העלול להיות מוחלף על ידי נכרי, מציין הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א (תשובות והנהגות" ח"א סי' תפ"ו, וראה עוד בספר "כשרות הבית"), כי על בעלי בית המעסיקים עוזרת נכריה ומותירים אותה בגפה בביתם ובו מאכלים שקשה לזהותם ויש חשד סביר לכך שהנכריה תפיק רווח מהחלפתם, חובה לנעול את המקרר ואת המזווה במנועול, או להדביק עליהם מדבקה העשויה להיקרע עם פתיחת המקרר או המזווה וכך יהא ניכר אם היא פתחה את המקומות שבהם מאופסן המזון (ראה בשו"ת "אגרות משה" יו"ד ח"א סי' ס"א, שיש לחשוש גם לכלי הבית, שמא הנכריה תבשל בהם מאכלי טריפה. ועיי' ספר "הכשרות" פ"ט ס"ק שכ"ו בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א, שלדעתו אין לחשוש לכך).

משלוחי הירקות - השערוריה והפתרון המסתמן: בשנים האחרונות, נהוג לבצע קנייה של פירות וירקות בהזמנה טלפונית. לפני זמן מה התברר, כי מספר בעלי חנויות נוהגים לקבל את ההזמנה, ולשגר סחורה ללקוחותיהם ממחסן הנמצא בבעלותם הרחק ממקום החנות, מחסן החבוי מעיני משגיחי מערכת הכשרות המעניקה הכשר לחנות, ומשם הם הוציאו משלוחים, מפירות וירקות שמעולם לא הופרשו מהם תרומות ומעשרות! לפיכך, נערכו מערכות כשרות להחתמת ארגזי המשלוחים על ידי משגיחי הכשרות, באופן שימנע את המשך השערוריה, על ידי אותם בעלי חנויות החשודים על כך.

נסיים בפלפול קל. כידוע, חמץ של יהודי, שעבר עליו הפסח, אסור בהנאה, ואילו חמץ של נכרי - מותר. מה דינו של חמץ של יהודי אשר **נמסר**, לא נמכר, לנכרי בערב פסח. לכאורה, אסור הוא בהנאה כדין חמץ שעבר עליו הפסח. אולם, "שדי חמד" (מערכת חמץ ומצה סי' ח' אות ל"א) מביא, כי יתכן שניתן "לסמוך" על הנכרי, שהחליף את החמץ שנמסר לידיו בערב הפסח בחמץ אחר, וממילא אין כל וודאות שהחמץ המושב לידי היהודי הוא החמץ שהופקד אצלו ושעבר עליו הפסח... וכידוע, **ספק חמץ שעבר עליו הפסח מותר בהנאה**. זאת, בתנאי שהנכרי אינו מוחזק כאדם ישר והגון ואין הוא מפחד מן היהודי, וכן ברור כי הוא יפיק תועלת מהחלפה זו.

דף לט/ב חלב שחלבו עובד כוכבים

חלב ישראל, חלב עכו"ם - סקירה ממצה מתקופת חז"ל עד לשקיות החלב

בסוגיות הנלמדות בימים אלו מבואר, כי חז"ל גזרו איסור אכילה על חלב עכו"ם, מחשש שמא הנכרי יערב בו חלב בהמה טמאה. לפיכך, אין חלב זה מותר באכילה, אלא אם יהודי היה נוכח בעת החליבה.

כל חלב עכו"ם אסור? יש לברר, האם חז"ל הטילו איסור אכילה על כל "חלב עכו"ם", מחמת החשש שלעיתים עלול הנכרי לערב בחלב בהמה טמאה, או שמא רק מקום שבו יש חשש שהנכרי יערב חלב בהמה טמאה, אסרו חז"ל "חלב עכו"ם". ההשלכה ההלכתית הנובעת מחקירה זו נוגעת לבעלי עדרים נכריים שאין בעדריהם בהמה טמאה, וממילא, לגביהם אין חשש שמא יערבו חלב בהמה טמאה בחלב הכשר.

ובכן, בשאלה זו נחלקו הראשונים והפוסקים (עיי' רדב"ז ח"ד סי' אלף קמ"ז, שו"ת "חתם סופר" יו"ד סי' ק"ז). לדעת "חתם סופר", חז"ל גזרו על "חלב עכו"ם", אף כאשר בכל העיר אין בהמה טמאה. אולם, "חזון איש" זצ"ל כתב, כי באופן זה נחשב הדבר כחלב שנחלב בנוכחות יהודי, שהרי ברור מעל לכל ספק, שלא שורבב חלב בהמה טמאה בחלב זה (עיי' "חזון איש" יו"ד סי' מ"א ס"ק ד').

אבקת חלב עכו"ם בתקופת המלחמה: למעשה, לדעת המקילים, בכל מקרה שבו אין חשש שהנכרי יערב חלב בהמה טמאה בחלב הכשר, לא אסרו חז"ל "חלב עכו"ם". מסקנה זו נוגעת לימינו אנו, כאשר החלב משווק תחת פיקוח ממשלתי, וכל רפתן המערב חלב זר בחלב המשווק על ידו, צפוי לקנס גבוה ביותר ואף לנישולו מפרנסתו במקרים מסויימים. הגאון רבי משה פיינשטיין

זצ"ל (ש"ת "אגרות משה" יו"ד ח"א סי' מ"ז) פסק, כי אכן, לא גזרו חז"ל על "חלב עכו"ם" במצב מעין זה, תוך שהוא מציין כי הוא אינו מקל לעצמו כן, ויש מקום לבעל נפש להחמיר על עצמו (ראה עוד מאמרו של הגר"י אפרתי שליט"א ב"בנתבי החלב"). בקשר לכך העיד הסטייפלער זצ"ל על גיסו, ה"חזון איש" זצ"ל, כי בתקופת המלחמה, כאשר החלב היה יקר-המציאות, והשתמשו באבקת חלב, הוא לא התיר חלב עכו"ם אלא לבני ישיבה חלופים בלבד ("קריינא דאגרתא" ח"ב מכתב קכ"ג).

למעשה, בקהילות היראים באירופה ובארץ ישראל נוהגים להחמיר, לעומת בני ארצות הברית אשר רבים מהם מקילים כדעת בעל "אגרות משה" זצ"ל (הגר"י אפרתי, שם).

עד כה עסקנו ברפתן נכרי הנתון לפיקוח ממשלתי. בארצנו הקדושה, רוב המשקים נמצאים בבעלותם של יהודים, אך את החליבה עצמה מבצעים פועלים זרים, שאינם יהודים, ומציאות זו מעוררת את השאלה הבאה. הפועל הנכרי הרי אינו חושש מן הפיקוח הממשלתי, כי הקנס, אם יוטל, יושת על בעליו, ולא עליו. עלינו, איפוא, להסתמך במקרה זה על ההלכה הקובעת, כי חז"ל לא אסרו חלב בהמה של יהודי שנחלב על ידי נכרי בביתו של היהודי, מפני שהפועל חושש מבעל הבית היהודי, הירא וחרד לדבר ה', העלול לתפסו בשעת מעשה.

פחד מן הפחד, נחשב פחד? דא עקא, שלא כל בעלי הרפתות צדיקים גדולים המה... ואף הם אינם מקפידים על פועליהם מחמת ההלכה, אלא מאימת השלטונות. לפנינו אם כן, פועל המפחד מבעל הבית, המפחד מן השלטונות. האם גם בסיטואציה מעין זו לא אסרו חז"ל חלב עכו"ם?

למעשה, על פי הוראתו של הגאון רבי יוסף שלו אלישיב שליט"א, מחד גיסא, אין צורך שמשגיח הכשרות ישהה במקום בכל עת החליבה, ומאידיך גיסא, אין להקל ולהנמנע מפיקוח כלשהו. לפיכך, הוא קבע, די בכך שמשגיח הכשרות יבקר ברפת מעת לעת בלא התראה מראש. החשש מפניו, בצירוף יראתם של הפועל ובעל הבית, יוצרים תרבות מושלמת המבטיחה חלב כשר למהדרין לצרכן המקפיד על ההלכה הצרופה.

סיבה נוספת לכך שבימינו אין לחשוש מעירוב חלב בהמה טמאה בחלב בהמה טהורה, הוא מחירו של חלב בהמה טמאה, היקר לאין ערוך מזה של חלב בהמה טהורה... ("בנתבי החלב" עמ' 40).

הגר"מ גרוס שליט"א כותב, כי למעשה הכשר "מהדרין" דורש, שברפתות אשר בהם החולבים הם יהודים, יש לקיים פיקוח אחת לחודש, וברפתות אשר בהם נחלבות הפרות על ידי נכרים, נדרשים המשגיחים לבקר בכל רפת חמש פעמים בחודש בעיתות החליבה ("בנתבי החלב" עמ' 105).

"כעת ודאי מבינים אתם מדוע היה הנצי"ב חותם "העמוס בעבודה" אמר הגר"ח לתלמידיו בטרם המשיכו להתפלל בריחא דאורייתא.

המעוניין לזכות את הרבים בספור מעניין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק, פקס: 03-570-67-93
mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

קטע יומי מתוך הגליון השבועי "מאורות הדף היומי - לילדים"

מסכת עבודה זרה • דף ל"ז • יום ראשון י"א בתשרי

איך ייצרו גבינות בעבר?

בבית משפחת כהן המלה רבה. לגלגל הלקת השלישיה רכשו עוד שתי עריסות. מזל טוב. פועל רומני העלה את העריסות, ואבא הזהיר את הילדים בלחש: על השיש במטבח יש בקבוק יין פתוח, הזהרו שהוא לא יגע בו. למה?

אסביר לכם כשהוא ילך. אחרי שהלך הפועל הסביר אבא: הכל יודעים שיין נסך אסור מן התורה בשתייה ובהנאה. יין נסך הוא יין שעובדי עבודה זרה נסכו אותו לעבודה זרה. חז"ל הוסיפו וגזרו שכל יין של נכרי אסור. גזרה זו מכנה "סתם יינם". כלומר: יין סתם, יין שלא נסכו אותו לעבודה זרה. עוד גזרו: אפלו יין של יהודי שנגע בו נכרי - אסור. מדוע? כדי שיהודים לא ישתו יין עם נכרים, ותערבו עמם ולבסוף יתחבטו עמם. אם כן, מדוע גזרו ש"סתם יינם" אסור גם בהנאה, לא מספיק שיגזרו שהוא אסור בשתייה? הריא"ש מסביר שמאחר שהנכרים היו רגילים לנסך כל יין שנגעו בו, גזרו לאסור אותו גם בהנאה.

כל יום הילד שלך לומד, מוסיף ידיעות בתורה!

למנוי לגליון לילדים חיגג:
1700-500-151
חודש היכרות חינם

העלון יוצא לאור ע"י מאורות הדף היומי

משרד ראשי: רח' ווגמן 1 ת.ד. 471 בני-ברק טל: 03-5775333 פקס: 03-7601020 אימייל: meorot@meorot.co.il
Main Office: Wagman street 1 P. O. B. 471 Bnei-Brak ISRAEL tel: +972-3-5775333 Fax: +972-3-7601020 E-mail: meorot@meorot.co.il

לתרומות והנצחות טל: 03-5775307 מוקד ההזמנות 1-700-500-151

מחוללים בלימוד אי"ה בשבת בראשית!

עוד חידושים בשולחן השבת

חדש! הלכות הסעודה והנהגותיה

חדש! מאורות השבת חלק ט' עונג לימוד משפחתו. בכל שבת.

יש לכם הזדמנות להצטרף לחווית הלימוד המשפחתית המוסיפה אור ורגש לשולחן השבת, ומוחזקת את הקשר בין בני הבית. למעלה מחמישים אלף משפחות משפחה יהודית. אתם מוזמנים.

נושאי הלימוד בכרך זה: נטילת ידים, חציצה בנטילת ידים, דיני המים והקלי, סדר הנטיילה, הלכות גביעת הפת, הלכות הנהגות בשעודה והקפסק בשעודה.

לפרטים והזמנות: 1700-500-151

להשיג בחנויות הספרים